

Henda kronikkinn stóð í Berlingske Tidende 16. januar 1998

Ud af Danmark

AF ÓLAVUR WAAG
HÖGNESEN

Spørsmålet om rigsfællesskab eller færøsk selvstændighed er påny blevet aktuelt. Årsagen er færingeres oplevelse af, at danskerne har opført sig på en måde, som ikke er i overensstemmelse med den forestilling, vi har af forholdene mellem Færøerne og Danmark.

Min påstand er, at spørsmålet om selvstændighed ikke er blevet aktuelt på en enkelt oktober-nat i 1992, men af en generel ændring i forholdene mellem Færøerne og Danmark de sidste 50 år. Indtil for nylig har vi kunnet leve med, at myndighederne i København også er vores myndigheder, udviklingen de seneste år har medført, at dette ikke længere er tilfældet, og at den gældende ordning heller ikke kan opretholdes.

Lad os se på udviklingen i forholdet mellem landene. I 1948 - efter 100 års politisk kamp - anerkendte det politiske Danmark, at Færøerne er en nation, forskellig fra den danske. Både på Færøerne og i Danmark blev dette set i lyset af en romantisk historisme. Danskerne og færinger var fælles om at se Færøerne og Danmark i en nordisk sammenhæng, som to grene af samme nordiske stamme, men dog på forskellige udviklingsstrin. Derfor har Danmark i flere generationer haft politikere, som alle har følt en vis politisk forpligtelse overfor Færøerne: Den fælles nordiske referenceramme - udviklings-metaforen - indebar, at danske politikere følte sig forpligtet på opgaven som udviklingspolitiske støttepædagoger på Færøerne.

Alt dette er radikalt ændret. Kun ganske få år efter, at Hjemmestyrelsen var vedtaget - medens Europa blev genrejst økonomisk og politisk - blev det klart, at Danmark valgte EF og NATO og ikke NORDEK og en nordisk forsvarsalliance. Danske politikere og danskere i det hele taget orienterer sig mere og mere mod EU og Europa som sådan, og efterhånden er forestillingen om det nordiske mere og mere svækket. I modsætning til, hvad der har været tilfældet for tidligere generationer af danskere, så er Færøerne langt mere fjern i forestillingsverdenen hos nutidens danskere.

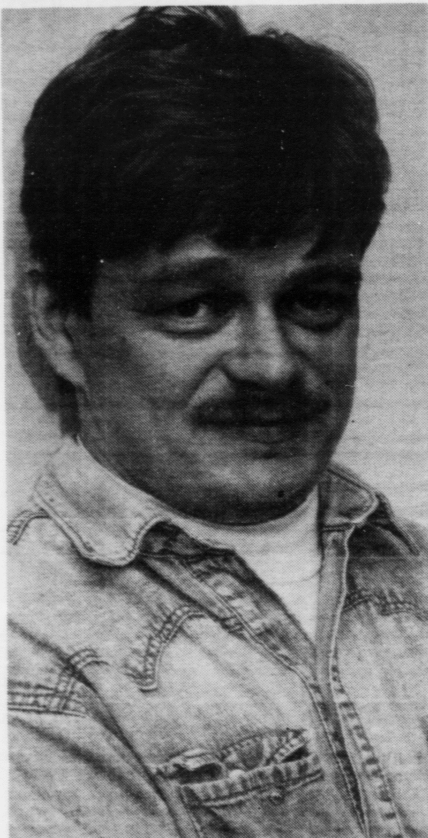
Også andre faktorer har betydning for, at forholdene mellem landene har ændret sig. Magtbalancen på Christiansborg mellem politikere og embedsværk har forskudt sig således, at danske ministre i dag handler langt mindre selvstændigt end for blot ganske få år

siden. Og såfremt det er tilfældet, at danske politikere nu om stunder er mindre nordisk orienterede end tidligere, så gælder dette i endnu højere grad embedsmændene. De foreslår det, som efter deres overbevisning er en rationel løsning på vores problemer, og dermed basta... Skulle det være tilfældet, at vedkommende minister følte en forpligtelse til at gøre en særlig 'færøsk' løsning, så skal han prioritere Færø-sagen særdeles højt og tillige være meget modig politisk for at gå imod sin embedsrådgiver.

Så meget om danskere og Danmark og deres forhold til os og til Færøerne. Også på Færøerne er der sket en udvikling, der trækker i samme retning. Lad mig tage et litterært eksempel. William Heinesen har været meget mere populær som forfatter blandt danskere end blandt færinger. Jeg mener at vide hvorfor. Det er fordi det færøske samfund, således som det mesterligt bliver beskrevet hos Heinesen, i vidt omfang er i overensstemmelse med det billede af Færøerne, som danske embedsmænd gennem tiderne har formidlet til den danske offentlighed i 150 år. Efterhånden som den lige linje og den rette vinkel kommer i stedet for de snoede stier, og efterhånden som time-management bliver hver mands eje lige som TV og computere, ja så vil ganske enkelt ikke opfattes som besynderlige William Heinesen-figurer mere! Eminent skønlitteratur, men det er bare ikke os. Vi er moderne med alle de faciliteter, der hører til et moderne samfund!

Samtidig har den konkrete, daglige danske indflydelse på Færøerne fortonet sig: hvor der indtil midten af 1970'erne sad en enkelt dansk embedsmænd med et par sekretærer på diverse danske filial-administrationer i Tórshavn, der har vi i dag vores egne, færøske administrationer efter dansk model, men med færøsk personale. Færinger oplever så godt som ingen konkret dansk administrativ indflydelse i hverdagen.

Samtidig med at Danmark anerkendte os som nation i 1948 fik vi delvis bestemmelsesret over egne anliggender, ordnede kreditforhold v.m., og blandt andet med en anseelig årlig sum fra rigskassen samt enkelte mindre overførselsbegyndte det så småt at gå fremad økonomisk, så hurtigere og sidenhen med eksplosiv fart... Denne omtalte udvikling - økonomisk udvikling og egen administration - medfører, at den færøske selvbevidsthed vokser og at vi i tiltagende

grad føles os som herrer i eget hus og ikke kan forlige os med tanken om, at nogen udefra skal belære os.

Den 6. oktober 1992 blev vi taget på sengen og bensat i en choktilstand. Økonomien stod på lerbædder og danskerne satte nu betingelserne for vores gøres og laden. Og det gik op for os, at selv om dansk administration er forsvundet fra hverdagsbilledet, så er vi til syvende og sidst bundet til Danmark. Den danske reaktion var ganske konsekvent: Man tugtede os og sagde, at vi kunne være lige så moderne som vi ville, men at der var meget tilbage at lære, såfremt vi ville tages alvorligt...

Denne situation har begribeligvis medført en ransagning af de faktiske forhold mellem Færøerne og Danmark. Staten er samtlige borgers stat, d.v.s. hævet over enkeltborgers særinteresser. Man kan ikke forestille sig, at staten er partisk. Hvad har vi oplevet i banksagen? At den danske stat og Den Danske Bank har allieret sig mod færinger. Den Danske Bank er i princip et ikke andet end en dansk borger, og i dette tilfælde oplever vi så, at staten allierer sig med én bestemt borger imod en anden gruppe borgere. Dette er så

grundlæggende i strid med den almene forestilling om staten, at vores tillid til staten har lidt et alvorligt knæk.

Opkomsten af den moderne stat er ikke mindst forbundet med forestillingen om demokrati. D.v.s., at borgerne vælger den lovgivende forsamling, som tilfælde har ret til indsiget i statens forvaltning. Og hvilke oplysninger får vi så fra vores egen stat m.h.t., hvad der er foregået i banksagen? Ingenting! Det er endda så forrykt, at efterhånden som det lykkes for medierne at komme i besiddelse af diverse dokumenter i sagen, så ligger færøske politikere og forvaltere på knæ og bønkalder om et eksempel...

Den moderne stat opstår som natal-stat, d.v.s. at den danske stat er en stat for danskere, den norske stat for nordmænd o.s.v. Selv om færinger og danskere er borgere i samme stat, så føler færinger sig ingenlunde som en del af et dansk »vi«, ikke desto mindre har vi anerkendt myndighederne i København som »vores myndigheder«!

Der har været i hvert fald to forudsætninger for, at Hjemmestyrelsen har undgået betydelig modstand:

• at danske embedsmænd stort set ikke siden 1948 har trådt vores nationalitet på tærerne, idet de har forskaffet sig et relativt godt kendskab til de lokale forhold og har indrettet sin embedsførelse derefter

• at danskere og færinger ikke har haft modstridende interesser i store spørgsmål, der angår færingers daglige liv.

Banksagen og den politiske udvikling i dens kølvand har blotlagt, at disse forudsætninger ikke længere er til stede, og at forholdet mellem Færøerne og Danmark er kommet til en skillevej. At Færøerne og Danmark har bevæget sig bort fra hinanden har ikke alene sat sine spor i den folkelige mening i de to lande fra og med 1940 påbegyndte Færøerne - et oversøisk territorium, kendetegnet af sociale, klimatiske, erhvervs-mæssige, kulturelle etc. forhold, der er ganske ulige de danske - en udvikling, som i højere grad end tidligere var baseret på egne præmisser; dette har helt naturligt medført ganske forskellige udviklingsveje for de to lande, hvilket dels har medført, at dansk indsiget i færøske forhold er utilstrækkelig, og dels har medført, at de to lande efterhånden har fået mange modstridende interesser, der ikke kan forenes: EU-sagen, grindesagen, dels fiskerisørgsmål, olie- og undergrundsanliggender, banksagen o.s.v.

Uanset hvordan man end vender og drejer det, så kommer man ikke uden om, at myndighederne i København ikke længere kan være vores myndigheder. Udviklingen har under alle omstændigheder rykket Færøerne og Danmark så meget bort fra hinanden, at det ganske enkelt ikke er muligt at administrere eller have tilsyn med færøske anliggender fra et kontor i København, så meget desto mindre som Færøerne i dag - i modsætning til tidligere tiders enkle forhold - 'teknisk' er lige så kompliceret som det danske. Og dertil kommer, at danske embedsmænd i mange tilfælde vil komme til at udøve tilsyn i sager, hvor der foreligger interesser, der er modstridende med de færøske. Når strategiske danske interesser blev gået for nær måtte danskerne nødvendigvis reagere til fordel for danske interesser, og så kunne en principiel anerkendelse af nationale mindretal være hvad den være ville. Og hvad så? Skal vi klandre danskerne for at bruge magt for at forsvare vitale danske interesser...?

Lad os da gå tilbage til begyndelsen, banksagen. Banksagen som sådan har ikke ændret forholdet mellem Færøerne og Danmark. Banksagen er blot et udtryk for, at Hjemmestyreordningen ikke længere er en anden ramme for vores liv, - hverken politisk eller økonomisk. Hvis vi skal gøre yderligere fremskridt, økonomisk, kulturelt, menneskeligt og politisk, så kan vi ikke længere nøjes med at tage politiske og administrative beslutninger på nogle områder; vi må nødvendigvis have fuldstændig kompetance og udeladt ansvar på alle områder. Kort sagt: Vi må oprette en selvstændig færøsk stat.

400 års fælles dansk-færøsk historie forsvinder ikke af den grund. Tværtimod vil den stadig udgøre et oplagt grundlag for et fortsat og frugtbar politisk samarbejde mellem to nordiske nationer. Med den afgørende forskel, at der bliver tale om et samarbejde mellem lige-stillede parter på et klart grundlag: Man slipper for, at Færøerne med jævne mellemrum (og med god grund) foretrækker at rette skytset mod Danmark heller end at ransage i egen madding; og man slipper for, at Færøerne med jævne mellemrum undgåeligt bliver en del af dansk indenrigspolitik. Om dansk Færø-politik bliver der aldrig tale med tingenes nuværende tilstand, eftersom ordningen med Færøerne som et udefinerligt vedhæng til Danmark er grumset og uholdbar.

Lad os begynde på en frisk. Der eksisterer mange reelle politiske og økonomiske konflikter mellem Færøerne og Danmark, men den nationale konflikt, som præger især den danske avisdekning, er en pseudo-konflikt. Færøsk nationalism er ikke det samme som anti-danskhed. 'Det nationale' - sproget, kulturen etc. - retter sig ikke fjendtligt udad mod andre, men indad i forsoget på en fortsat udvikling af et moderne og differentieret Færøerne. Den melodi kender man ganske godt i Grundtvigs fædreland, og man kunne ønske, at to moderne nationer begyndte at snakke sammen på det grundlag...

Deyvafelag Føroya

Skrivstovan í Deyvahúsinum »Effata«, Íslandsvegur 10 B, er opin mánadag-fríggjadag kl. 9-15. Telefon 17597. Telefax 13609. Teksttelefon, ring 0032 og bíð um 16929. Limafundur hvørt mána-kvöld kl. 19-23.